

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Værker i tolv bind 9: Niels Klim

Citation: Holberg, Ludvig: "Værker i tolv bind 9: Niels Klim", i Holberg, Ludvig: *Værker i tolv bind 9: Niels Klim*, udg. af F. J. BILLESKOV JANSEN ; Volmer Rosenkilde , Rosenkilde og Bagger, 1969-1971, s. 247. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-holberg09-shoot-idm139856961842976/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Værker i tolv bind 9: Niels Klim

FEMTENDE KAPITEL

Lykkens pludselige Forandring.

Efterat jeg havde udført saa mange og saa overordentlige Foretagender, og vor Flode havde faaet en anseelig Tilvæxt ved de *martinianske* Skibe, seilede vi tilbage til vort Fædreland, hvor jeg holdt mit Indtog med en Pragt, som overgik alle Romerske Triumfer. Og virkeligen fortiente mine Bedrifter al muelig Hæder; thi hvilken Heltegierning kunde kaldes større og herligere, end den, i saa kort en Tid at forvandle et foragtet og for alles Fornærmelser udsat Folk til Hersker over den hele underjordiske Verden? Hvad kunde for et Menneske, som jeg, der levede iblandt saa mange mig ulige Skabninger, være meere ærefuldt, end at forskaffe det menneskelige Køn det Herredømme igien, som Naturen har givet det over alle andre Dyr? Pragten i denne Triumf, det Tilløb og Fryde- raab, hvormed jeg blev modtagen af alle, baade Gamle og Unge i alle Stænder, vilde ikke engang værdigen kunne beskrives i en egen Bog, meget mindre i dette korte Værk. Fra denne Tid kan man regne en nye Tidspunkt i Historien, og tælle *fem* Monarkier, nemlig det *assyriske*, *persiske*, *græske*, *romerske*, og det *underjordiske* i *Qvama*, der upaatvivleligen langt overgaaer de første i Storhed og Magt. Jeg kunde derfor ikke undslaae mig for at modtage Titelen af *Koblu* eller den *Store*, hvilken *Qvamiterne* og de øvrige overvundne Folk kappeviis tilbøde mig. Jeg tilstaaer, at det er en høi og stolt Titel at blive kaldet den *Store*; men dersom en *Cyrus*, *Alexander*, *Pompejus*, eller *Cæsar* sammenlignes med mig, vil man finde dem alle mindre end mig, og snarere ansee denne Titel for alt for beskeden. *Alexander* undertvang vel *Oriente*n, men med

NIELS KLIMS UNDERJORDISKE REISE

hvad for Tropper? med lutter gamle, forsøgte, og ved idelige Krige hærdede Soldater; thi saadanne vare Macedonerne i hans Faders *Philips* Tid. Men jeg undertvang langt flere og stridbarere Nationer end *Perserne* vare, og det i kortere Tid, og med Folk, som nylig vare vilde Barbarer, og som jeg selv havde dannet. Den Titel, jeg siden brugte, var følgende: *Niels den Store, Solens Gesandt, Keiser i Qvama og Mezendore, Konge over Tanaqvi, Alectorien, Arctonien, de mezendoriske og martinianske Riger, Storhertug i Kispusien, Hersker over Martinia og Kana-liska* etc. etc.

— — — Grundfæstet stod

Nu det uhyre Rige: Lykkens Søn
Jeg syntes; ak! men før sin sidste Dag
Bør ingen prises lykkelig. — —

Thi efterat jeg havde opnaaet denne Magt og Lyksalighed, der var større end noget Menneske kunde ønske sig, gik det mig, som det pleier at gaae dem, der fra en ringe Stand komme til stor Ære i Verden. Jeg forglemte min forrige Tilstand, og forfaldt til Hovmod. Istedet for at giøre mig Umag for Folkets Yndest, viiste jeg mig grum og haard mod alle Stænder. Mine Undersaatter, som jeg hidindtil havde giort mig hengivne ved en venlig og høflig Opførsel, betragtede jeg som Slaver. Ingen fik Audients hos mig, uden at de faldt mig tilføde, og naar nogen blev indladt, modtog jeg dem med en stolt Mine. Dette giorde mig snart forhadt, og mine Undersaatters Kierlighed blev forandret til LigeGYldighed og Frygt. Hvorledes man da var sindet imod mig, erfarede jeg af en Begiering, eller rettere Befaling, som jeg bekiendtgjorde Qvamiterne i et aabent Brev. Keiserinden, som jeg forlod frugtsommelig, var i min Fraværelse nedkommen med en Prinds. Denne Prinds ønskede jeg at faae udnævnt til min Efterfølger; jeg paabød derfor en Rigsdag, og tilsagde Qvamiterne og alle Store blandt de overvundne Folk at møde ved dette Barns Kroning. Vel understod ingen sig at være min Be-

LYKKENS PLUDSELIGE FORANDRING

faling ulydig, og Kroningen blev foretaget med al muelig Pragt; men jeg mærkede snart af mine Undersaatters Miner, at deres Glæde var forstilt. Det bestyrkede mig i min Mistanke, at der paa samme Tid udspreddes adskillige Pasqviller af ubekjendte Forfattere, hvori man lastede paa en bidende Maade, at Prinds Timuso var fornærmet ved dette Valg. Dette gjorde mig saa urolig og forbittet, at jeg ikke hvilede før jeg fik ryddet denne ypperlige Prinds af Veien. Dog holdt jeg det ikke for raadeligt, saa aabenbar at ombringe en Søn af den Fyrste, som jeg skyldede saa meget. Jeg underkjøbte derfor nogle, som skulde beskyldte ham for Forræderie; og da Fyrster aldrig mangie Hjelper, naar de ville begaae Laster, fandtes der snart nogle, som gjorde Eed paa, at Prindsen havde Ondt i Sinde, og stræbte mig efter Livet. Jeg lod ham da kaste i Fængsel og dømme fra Livet af bestukne Dommere; dog skeete Hensrettelsen hemmeligen i Fængselet, at den ikke skulde give Anledning til Oprør.

Den yngre Prinds havde jeg ogsaa foresat mig at lade ombringe; men da han endnu var saa ung, opsatte jeg det. Hans Alder tilveiebragte ham altsaa for en Tid den Sikkerhed, som min Retfærdighed ikke forskaffede ham. Da jeg havde besmittet mine Hænder med dette uskyldige Blod, begyndte jeg at regiere saa strængt og overmodigen, og gik saavidt i min Grumhed, at jeg dømte adskillige Qvamiter, og andre, fra Livet, hvis Troeskab forekom mig tvivlsom. Ingen Dag forløb uden Blodsudgydelse. Dette befordrede det Oprør, hvilket de Store allerede længe havde arbejdet paa, som strax skal fortælles.

Jeg bekiender i denne Henseende, at jeg fortiente al den Ulykke, som siden mødte mig. Det havde vistnok været roesværdigere og meere passende for en christelig Fyrste, om jeg havde underviist dette uvidende og afgudiske Folk, og lært dem at kiende den sande Gud, end at jeg besmittede mig med uskyldige Menneskers Blod. Det havde været mig en let Sag at forbedre det hele Folk; thi alt, hvad jeg besluttede, antog man med Begierlighed, og naar jeg

NIELS KLIMS UNDERJORDISKE REISE

sagde noget, var det som om en Gud havde talet. Men jeg glemte Gud og mig selv, og tænkte ikke paa andet end tom og forfængelig Pragt, og min Magts Formerelse.

Mord, Blod og Brand, og Skrækkens Skrig
Ved Dræbtes og Forbrændtes Lig
Var al min Vellyst, selv i Drømme –

Desuden faldt jeg altid paa de værste Anslag, og formærede Aarsagerne til Fortrydelse meer end jeg formindskede dem, som om det kunde rettes ved Strængighed, hvad der var forseet ved Uretfærdighed. Til mine Venners Erindringer pleiede jeg at svare:

For alt fra Grunden af at rette,
Jeg nødes til at være haard –

Derfor fulgte een Ulykke oven paa den anden, og mit Fald blev tilsidst saa stort, at de Dødelige kunne lære af mit Exempel, hvor foranderlige de menneskelige Ting ere, og hvor liden Varighed en haard og voldsom Regiering har.

Mine Undersaatter, saavel i Qvama, som de overvundne Lande, bleve stedse ligegyldigere imod mig, ligesom min Strængighed tiltog. Da de mærkede, at de Laster, hvortil jeg var hengiven, ikke passede sig med en guddommelig Oprindelse, et himmelsk Menneske, eller Solens Gesandt, begyndte de nøiere at undersøge alting, især Aarsagen til min Ankomst, og den Tilstand, hvori jeg blev funden, da jeg kom til disse Egne. De saae, at de overordentlige Ting, jeg havde gjort, meere maatte tilskrives Qvamiternes Uvidenhed, end min Indsigt, især da de, efterat de vare komne til bedre Kundskab, mærkede, at jeg ofte tog Feil. Fornemmeligen havde *Kispusianerne*, dette skarpsindige Folk, nøie givet Agt paa alle mine Handlinger. De havde lagt Mærke til, at der i de Forordninger, som jeg udgav, fandtes nogle Urimelighedex, som røbede min aabenbare Uvidenhed i Statssager. De havde heller ikke Uret; thi da mine Læremestere aldrig havde drømt om Trone og Scepter, havde jeg faaet en Underviisning, som bedre passede

LYKKENS PLUÐSELIGE FORANDRING

sig til en tilkommende Guds Ords Tiener, eller Capellan, end til en Fyrste; og mine Studeringer, som ikke strakte sig videre end til et theologisk System, og nogle metaphysiske Kunstord, vare lidet skikkede til min nærværende Post, da det kom an paa at styre to Keiserdømmer og henimod tive Kongeriger. *Martinianerne* havde ogsaa indseet, at de Krigsskibe, jeg havde ladet bygge, vare saa slette, at de ikke kunde bruges i Krigen mod nogen ordentlig Flode, og at min Seier allene maatte tilskrives Kanonernes Opfindelse. Disse og andre bittre Domme udsprede de, og anmerkede tillige den Maade, hvorpaa jeg var landet ved disse Kyster, at jeg nemlig var kommet paa en Skibspanke, og havde været klædt i Pialter, og halvdød af Sult og Tørst, da jeg blev funden af Indbyggerne, hvilken Tilstand ikke kunde passe sig paa en Solens Gesandt. Desuden havde *Martinianerne*, som besad megen Kundskab om de himmelske Legemer, udbredt visse astronomiske Grundsætninger iblandt *Qvamiterne*, og beviist for dem, at Solen var et livløst Legem, der var sat af den Almægtige midt paa Himlen, at det ved sit Lys og Varme skulde tiene Skabningerne: at den bestod af en Ildmaterie, og kunde altsaa ikke beboes af jordiske Skabninger.

Med saadanne fornærmelige Anmærkninger gennemheglede man mig daglig; men det var kun tavs Murren, da ingen, af Frygt for min Magt, torde tale offentlig, eller aabenbar sige sin Meening. Jeg vidste derfor i lang Tid ikke, at det var kommet saavidt med mine Undersaatters Misfornøjelse, at de vilde gjøre mig Regieringen stridig, førend en Pasqvil aabnede mine Øine. Den var skrevet i det Kanaliskiske Sprog, og førte Titel af *Det lykkelige Skibbrud*. Jeg har forhen anmærket, at Kanaliskerne vare meget øvede i Skiildsord, og at de brugte disse Vaaben i deres Krige. Dette Skrift indeholdt alle de Beskyldninger, som jeg nylig har anført, og var skrevet i en spidsfindig og bidende Stil, efter Kanaliskernes Maneer, som ere store Mestere i denne Skrivemaade.

Men mit Overmod var dengang saa stort, og jeg satte

NIELS KLIMS UNDERJORDISKE REISE

saa megen Tillid til min Magt, at jeg ikke lod mig bevæge og forbedre ved Erindringer. De nyttigste Raad' tiende meere til at ophidse min Grumhed, end til at hemme den. Jeg lod nogle gribe, som jeg især havde mistænkt, og søgte ved de grusomste Piinsler at tvinge dem til at bekiende Forfatterens Navn. De udholdt Piinslerne med en utrolig Standhaftighed, og jeg udrettede intet videre med denne Grumhed, end at det forrige Had blev forvandlet til rasende Forbittrelse. Saaledes forekom Skiebnen mine Anslag, og jeg løb frivillig i Fordærvelsen.

Da Sagerne stode saaledes, besluttede jeg at lægge Haand paa Prinds *Hikoba*, som endnu var tilbage. Jeg aabenbarede min Storkanzler, *Kalak*, dette Anslag; thi ham havde jeg meest Tillid til. Han lovede vel at være mig til Tieneste i alt, og gik strax bort, for at fuldføre min Befaling; men i sit Hierte afskyede han mit Anslag, og aabenbarede Prindsen det. Begge forføiede sig til Fæstningen, kaldte Besætningen sammen, og forestillede paa en rørende Maade den nærværende Forfatning. Den ulykkelige Prindses Taarer gave Tålen Vægt: alle grebe til Vaaben, og lovede, at de vilde vove deres Liv for ham. Den listige Kanzler benyttede sig af Leiligheden, lod dem sværge Prindsen Troeskab, og sendte i en Hast Bud til andre, som han vidste vare misfornøiede med mig, at de maatte gribe til Vaaben imod Tyrannen, som havde i Sinde, ganske at ødelægge den gamle Kongestamme.

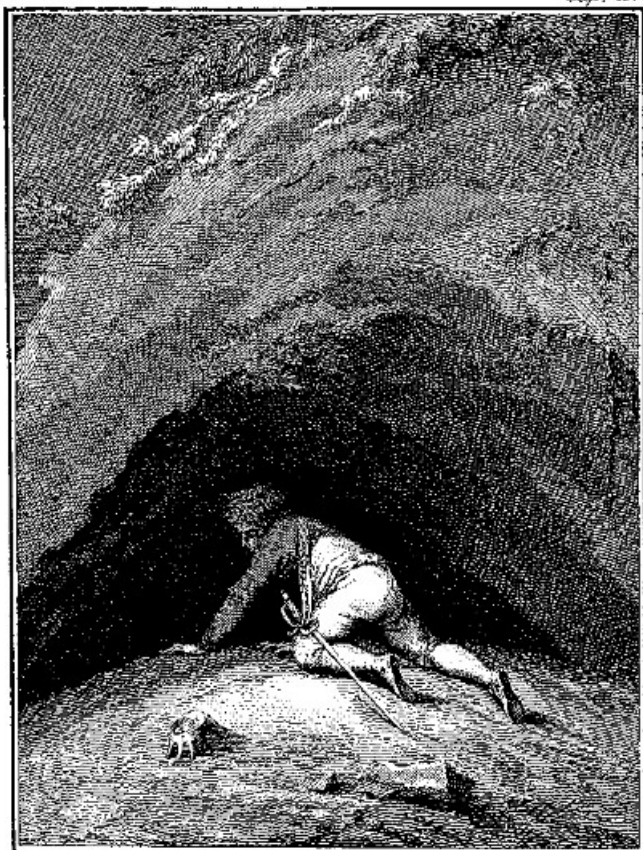
Alle væbnede sig, hvis Hiexter af Angest og Afskye Brændte mod Rigets Tyran; de stimlede sammen -- og foreente sig med Besætningen. Medens jeg ventede paa, at Kanzleren skulde komme tilbage,

See! da styrter et Bud giennem bævende Vagt, og i Slottets Hvelvinger gienlød hans Skrig: Til Vaaben! til Vaaben!
et Oprør
Truer Monarkens Liv; man stormer til Slottet! alt rundt om
Vrimler Høien og Marken af fnysende Fiender!
Til Vaaben!

LYKKENS PLUDSELIGE FORANDRING

Tomopoloko raadede mig at forføie mig i Tide til Tanaqvi. Velan, sagde han, lader os samle en Armee i mit Fædreland, saa vil det Raserie lægge sig, som her bringer alting i Oprør. Jeg vidste ikke, hvad jeg skulde foretage mig. Frygt og Haab afvelede i min Siel. Omsider fulgte jeg hans Formaning, og kom lykkelig bort fra Qvama, da Aarsagen til Oprøret endnu var de fleste ubekendt. Da jeg var kommen til Tanaqviternes Grændser, lod jeg alle forsamle, som kunde bære Vaaben. Jeg fik en Armee af fyrretive tusinde Mand samlet, hvoraf de fleste vare Tanaqviter, og vendte nu tilbage i det Haab, at min Magt anseeligen skulde blive formeeret, naar de af Qvamiterne stodte til mig, som endnu vare mig troe. Men jeg blev bedraget i mit Haab. I Stedet for Hielpetropper, mødte jeg en Herold med et Brev fra Prindsen. Deri erklærede han mig, som den, der paa en listig Maade havde tilsneget mig hans Rige, en formelig Krig: og lod mig vide, at min Kone og Son vare satte i Fængsel. Strax efter Heroldens Bortgang fik vi den Qvamitiske Hær, tilligemed den rebellerende Prinds, i Sigte. Da de førte en stor Mængde Kanoner med, vovede jeg ikke at indlade mig i noget Slag, førend jeg havde forstærket mig. Jeg holdt derfor stille, og forskandsede min Leir. Men da jeg mærkede, at mine Soldater hemmelig gik over til Fienden, og at den fiendtlige Armee ventede nye Undsætning, besluttede jeg, efter mine Generalers og Tomopolokos Raad, at begynde Slaget. Det stod i den samme Slette, hvor Tanaqviterne for nogle Aar siden vare drevne paa Flugt i en Hovedtrefning. Fiendernes Kanoner bragte snart vore Gelidder i Uorden, og det smertede mig inderlig, at jeg skulde overvindes ved min egen Opfindelse, og med de Vaaben, som jeg selv havde dannet. Nogen Tid udholdt dog mine Soldater Fiendernes Angreb, indtil endelig den tappre Tomopoloko mistede sit Liv ved en Kugle. De vendte derpaa Ryggen, og søgte Skiul i Biergeneses Huler, og i de tykke Skove. Jeg selv flygtede op paa en Klippe, og styrtede mig derfra ned i en hosliggende Dal. Der sad jeg nogen Tid, og begræd

Cap. XV.

Allegorisch del.

Olofsson del.

LYKKENS PLUDSELIGE FORANDRING

for sildig min Elendighed, eller rettere min Daarlighed. Jeg var saa forvirret, at jeg glemte at bortkaste min Krone, der var prydet med Solstraaler, og let kunde forraade mig. Da jeg havde siddet omtrent en halv Time, ganske forskrækket, i denne Dal, hørte jeg nogle, som klavrede op paa Klippen, og søgte mig med megen Bulder, for at drage mig frem til Straf. Jeg saae mig om efter et Smuthul, hvor jeg kunde flye hen –

En tyk, uveisom Skov, imellem øde Høie,
Med Mørkets trygge Taushed vinkte mig –

Jeg ilede derhen, gik dybere og dybere ind mellem Buskene, og kom endelig til en Hule. Ved den blev jeg nogen Tid staaende, for at puste; thi jeg var udmattet af at løbe. Omsider krøb jeg ind deri, som en Slange, paa min Bug; og da jeg mærkede, at Hulen var meget dyb, og dog ikke steil, besluttede jeg at trænge mig ned til Enden derpaa. Men da jeg havde lagt omtrent hundrede Skridt tilbage, faldt jeg pludselig ned fra et steilt Sted; derfra styrtede jeg med Lynets Fart igiennem tykt Mørke og bestandig Nat, indtil jeg endelig blev et svagt Lys vaer,

Som naar igiennem Skyen Maanen skinner
Med matte Smil –

Ligesom dette Lys efterhaanden tiltog, formindskedes ogsaa min Fart, saa at jeg, uden megen Besværlighed, og ligesom baaren paa Havets Bølger, kom til at staae imellem nogle Klipper; og jeg saae, til min største Forundring, at det var de samme, hvorfra jeg, for nogle Aar siden, var styrtet ned i de underjordiske Egne. Men Aarsagen til den aftagende Fart indsaae jeg, efter nogen Betænkning, maatte være den overjordiske Dunstkreds, som er tungere end den underjordiske; thi dersom ikke vor Dunstkreds var meget tungere, var det gaaet mig ved min Opfart ligesom ved min Nedfart, og jeg var maaskee bleven ført igiennem Luften hen til Maanen. Dog henstiller jeg denne Hypothes til Astronomernes nøiere Undersøgelse.

SEXTENDE KAPITEL

Forfatterens Tilbagekomst til sit Fædreland, og Enden
paa det femte Monarkie.

Længe laae jeg ganske følesløs og uden Sandser imellem Klipperne; thi dette Fald og den forunderlige Forvandling, hvorved jeg, som nylig var Stifter af det femte Monarkie, pludselig saae mig omskabt til en fattig og forhungret Baccalaureus, havde reent fortumlet min Hieme. Og sandeligen, dette Fald var saa gyseligt og saa poetiskt, at det kunde have forvirret endog det allerstærkeste Hoved. Jeg begyndte at spørge mig selv, om det var sandt hvad jeg saae, eller om det kun var en Drøm? Da Heeden noget havde sat sig, og jeg begyndte at komme til mig selv igjen, forandredes Forskrækkelsen til Bedrøvelse og Fortrydelse.

O almægtige Fader! udbød jeg, og strakte mod Himlen
Bævende Hænder – hvad Synd opirred' din Hevn, at du
styrter
Alle Straffens Tordner ned paa min Isse? hvor er jeg?
Hvorfra kom jeg? hvorhen? hvor flyer jeg, o Himmell!
din Vrede? –

Sandelig! giennemblader man alle Tidens Aarbøger, vil man hverken i den gamle eller nye Historie finde Exempel paa saa stort et Fald, naar jeg undtager *Nabucodonosors*, som fra den største Konge paa Jorden blev forvandlet til et umælende Dyr. Jeg maatte prøve ligesaa haard en Skiebne. I et Øieblik bleve to store Kongeriger, med næsten tive Provindser, revne fra mig, og nu havde jeg allene